

Um giktsjúkur í einari føroyskari bygd.

(*An Investigation into Rheumatic disorders in a Faroese Village*).

Eftir R. K. Rasmussen*).

Henda ritgerð er ein lítil roynd til at kanna útbreiðslu giktsjúkunnar í Føroyum.

Tað hevði verið ynskjandi, til at fáa uppgerðina so álítandi sum gjørligt, at alt tað økið, sum søkti til lækna á Eiði, — o. u. 2300 íbúgvar — kom undir rannsóknina. Hetta bar tíverri ikki til. Bert ein lítil partur kundi koma undir hesa kannung, og til tess varð vald bygdin M., sum eftir tí, ið ætlast kundi, ikki hevði nakra serstøða giktsjúku viðvíkjandi.

Føroyar liggja sum kunnugt í Norðuratlantshavinum. Tórshavn, høvuðsstaðurin, sum er at kalla mitt í landinum, er á o. u. 62° norður breidd og 6,45° vestur longd. Árliga miðalavfallið í hesum býi var í árunum 1876—1915 1461 mm. Í hesum sama tíðarbili var í januar, 28 dagar, meira og minni regn, og 2 dagar toka í longri og styttri løtur. Tølsini fyri juli í sama tíðarbili vóru 19 og 12. Í januar var miðalhiti 3,3° og í juli 10,8⁽¹⁾. Meðal fyri Tórshavn í langt tíðarskeið undan 1950 eru 970 sólskinstímar⁽²⁾.

Bygdin M., sum varð vald til rannsóknina, er á einum horni ímillum breitt sund og havið. Fjarstøðan frá næstu bygd er 5 km. Húsini standa í trunka, men fá eru samanbygð. Flestu eru góð hús og rúmlig, tey elstu eru timbur-

*) Týtt hevur Jóhannes av Skarði.

hús, men mong av teim nýggjaru eru stoypt úr beton. Bygðin er fiskimannabygð burturav. Heimaútróðurin hevur tó lítlan týðning, men seinastu hálvt hundrað árinum hevur fólkið vunnið sær føðina við vátsummar og heystfiskiskapi um borð á skipum og trolarum undir Íslandi, við vesturstrond Grønlands og norðan fyri Noreg.

Kanningin fevnir um øll yvir 15 ár, og hon fór fram í síðstu helvt av februar 1950. Tó vóru sjei av bygðarfólki unum ikki spurd og kannað fyrr enn 9. mars. Úrslitið varð sett upp á útfyllingarbløð. Á útfyllingarbløðunum vóru 3 høvuðsspurningar, sum setast skuldu øllum luttakarunum: I. Hava tygum nakrantíð havt gikt? Var svarið ja: II. Hava tygum havt gikt fyrr? og III. Hava tygum gikt nú? Varð svarað nei upp á fyrsta spurningin, var kanningin sjálvandi lokin, um annars einki var, ið avnoktaði hetta svar. Var svarið ja, varð hildið áfram til II og III. Her verður giktin býtt sundur í liðagikt og bleytholdsgikt — fyrra deildin við 9 undirdeildum, seinna við sjei, og í báðum færum pláss til: «annað slag av liðagikt ella vøddagikt».

Áðrenn farið varð undir arbeiðið, var gingið ígjøgnum allar upptekningar og sjúkadagbøkur tey seinastu 30 árinum viðvíkjandi bygðafólkinum í M., og allar upplýsingar um giktsjúku vórðu færdar upp á útfyllingarbløðini; eitt oyðublað var til hvønn luttakara. Arbeiðshátturin var ikki bert at spyrja, men eisini rannsókn av tí einstaka.

Eftir manntalslistanum vóru í bygðini 205 íbúgvar; av teimum vóru 65 undir 15 ár og 140 yvir. Ein 76 ára gomul ikki andaliga fullfør genta, varð ikki tikin við. Men 31 ára gamal maður, sum júst tá var heima í langari frítíð, kom uppi. Tólv vóru burturstødd. Rannsóknin kom tá at fevna um 128 fólk — øll yvir 15 ár: 68 mannfólk og 60 konufólk. Hesi, og tey burturstøddu, skiftust í bólkar, so sum talva I vísir.

Talva I

Tilfarið skipað í aldursbólkar. (*Distribution according to age of the population investigated*).

Aldur (age)	15-19		20-29		30-39		40-49		50-59		60-69		70-79		80-		Tils. (total)	
	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀
Yvir 15 ár (more than 15)	9	2	12	13	11	14	14	8	7	12	13	6	9	6	1	3	76	64
Burturstødd (abs. from home)	1		2	2	3	1	2			1							8	4
Rannsóknin fevndi um (total population investigated)	8	2	10	11	8	13	12	8	7	11	13	6	9	6	1	3	68	60

At fara yvir hvønn aldursbólkin sær við atliti til, hvussu ofta giktin kom fyrri, er neyvan til nakað gagn. Tølini eru ov smá, og uppgerðin hevði einki sagt. Giktin er fyrst og fremst í teim eldru og elstu aldursbólkunum. Einki av teim 65 børnunum hevði nakrantíð verið viðgjørt fyrri gikt av nøkrum slag — heldur ikki fyrri giktfeður. Á talvuni síggja vit, at í M. vóru ellivu á 15–19 ára aldri; tiggju teirra komu upp í rannsóknina, og av teimum hevði bert ein havt gikt. Tað var 19 ára unglingi, sum var lámur. Hann hevði havt gikt í vinstru øksl og vinstra armi oman fyrri alboga.

Eisini síggja vit í talvu I, at fyrst og fremst úr yngra bólkinum, á aldri 20–49, vóru burturstødd, men at kalla øll tey eldru og elstu vóru heima, meðan rannsóknin fór fram. Hetta kann møguliga hava økt giktprosentíð — men nógv man tað tó neyvan vera.

Tey 128, sum eru uppi í hesari rannsókn, búðu í 44 húsum, og bæði tey 12 burturstøddu og 65 børnini vóru úr hesum húsum. Tað búðu tí í M. í februar–mars 1950 í meðal 4,7 fólk í hvørjum húsi. Í hvørjum húsunum búði eitt og bert eitt húski; tó vóru í summum húsum tvinni hjún: maður og kona og foreldur hansara ella hennara.

Svørini upp á 3 høvuðsspurningarnar síggja vit á talvu II.

Talva II

Svørini, sum teir 128 íbúgvarnir yvir 15 ár í M. góvu upp á 3 hævðsþurningarnar. (*The three main questions were answered as following*).

	♂	♀
I. Aldri havt gikt.....	29 (17 og 12) = 23 %	
<i>(Never had rheumatic complaints)</i>		
II. Høvdu, ella høvdu havt gikt	99 (51 og 48) = 77 %	
<i>(Had or had had rheumatic complaints)</i>		
III. Høvdu gikt rannsóknardagin	57 (34 og 23) = 45 %	
<i>(Were suffering from rheumatic complaints at the time of the enquiry)</i>		

Av øllum bygðarfólkunum yvir 15 ár — 128 — høvdu bert 29 ella 23 % aldri havt gikt, so sum talva II vísir. Øll fólkini yvir hendan aldur, sum høvdu gikt, meðan arbeiðið fór fram, høvdu eisini fyrr havt giktsjúku av einumhvørjum slag. Høvdu tey liðagikt rannsóknardagin, so høvdu tey eisini havt somu giktsjúkuna onkuntíð fyrr. Undantikin hesum er tó maður føddur í 1893, sum hevði gikt í vinstra knæ í februar 1950, og sum ikki fyrr hevði havt liðagikt, men gikt í bleytholdinum. Tey, sum spurð vórðu við hesi reglubundnu rannsókn, og tá høvdu gikt í bleytholdinum, høvdu øll uttan undantak havt somu giktsjúku eina ferð ella fleiri ferðir fyrr — og oftast á sama stað.

Ikki færri enn 99 ella 77 % høvdu, ella høvdu havt gikt av einumhvørjum slag í liðum ella bleytholdi. Bleythold fevnir her um: vøddar, sinur, bindivevnað, vøddaskinn, nervar og fitivevnað. Av teimum, sum høvdu gikt í februar—mars 1950, var, sum longu tikið fram, eingin, ið ikki fyrr hevði havt gikt eina ferð ella fleiri ferðir, og tað vóru ikki fá, ið vitstu bæði um liðagikt og bleytholdsgikt at siga, og í likamslutum, sum vóru langt hvør frá øðrum, so at ikki kundi vera talan um samband imillum. Tað var ikki óvanligt at hoyra um, ella koma fram á gikt í meira enn einum stað á somu tíð.

Ritgerðin er gjörd uttan atlit til fiti og sukursjúku, tvær sjúkur sum neyvan eru uttan ávirkan á giktina, at hon kemur og at hon mennist. Í M. vóru, tá ið rannsóknin fór

fram, tilsamans 2 mannfólk og 1 konufólk við sukursjúku, og tey vóru ógviliga ring av gikt: ♂ 67 ár, polyarthrititis chron. rheum.; ♂ 70 ár, arthrosis gen. utriusque, Heberdens runnar, bleytholdsgikt í nakka, økslum, og ørmum oman fyri alboga umframt lendagikt; ♀ 75 ár, arthrosis coxæ utriusque, arthrosis gen. utriusque, bleytholdsgikt í økslum og ørmum oman fyri alboga. Sukursjúkan var hjá hesum øllum komin nógv seinni enn giktin.

1. Liðagikt.

Í februar—mars 1950 vóru tilsamans 45 íbúgvar í M. (26 ♂ og 19 ♀), sum høvdu ella høvdu havt liðagikt, og nøkur teirra eisini bleytholdsgikt; men henda sjúkan verður ikki tikin við í tí, sum her kemur. Av hesum 45 vórðu 15 (9 ♂ og 6 ♀) frísk aftur. Tað vóru so 30 (17 ♂ og 13 ♀) av bygðarinnar 128 íbúgvum yvir 15 ár, ið rannsóknardagin høvdu eitthvørt slag av liðagikt. Til at fáa eina mynd av, hvønn týdning henda sjúkan hevur havt ella hevur fyri tann einstaka og fyri samfelagið, er ikki nógmikið bert at nevna talið á teim sjúku; vit mega býta hesi 45 sundur, og giktin í liðum teirra er av ógviliga ymissum slag. Ikki fá høvdu ella høvdu havt meira enn eina giktsjúku í liðunum. Hjá hesum 45 við liðagikt vóru tí meira enn 45 sjúkuavgerðir, so sum talva III vísir.

Á talvu III síggja vit 64 sjúkuavgerðir hjá 45 fólki, sum øll vóru ella høvdu verið sjúk av liðagikt. Sum frágreiðing, og til at útfylla spurningin um teir 64 tilburðirnar, hetta: Níggju av teim 128 fólki, sum komu upp í rannsóknina, høvdu havt giktfeður, tvey teirra — mannfólk og konufólk — meira enn eina ferð. Tó er bert roknað við 9 sjúkum tilsamans. 2 ferðir runnu aðrar sjúkur beinleiðis av giktfeðri: Eitt konufólk, fødd 1903, varð sjúk av giktfeðri í 1944 og var at vísa seg heilt frísk aftur; men eftir var tó sníkjandi arthrosis gen. utriusque. Í 1944 og árinum eftir hevði hon pínu og grovliga ríkjani í báðum

knøum, og har afturat fínligar brestir á vinstri knæ. Hesi bæði seinastu sjúkamerki vóru ikki rannsóknardagin 1950; men uttan iva vóru tey burtur bert fyribils, tí hon hevði áhaldandi pínu, tá ið hon rærdi seg. Liðatilburður hennara

Talva III

Fevnir yvir 45 íbúgvar í M. (26 ♂ og 19 ♀) øll yvir 15 ár, sum í februar–mars 1950 høvdu ella høvdu havt liðagikt. (*The table covers 45 inhabitants — 26 males and 19 females — above the age of 15, who in february–march 1950 had or had had articular rheumatic disorders.*)

	♂	♀
Giktfeður (<i>Rheumatic fever</i>)	9	(5 4)
Polyarthrititis chron. rheum. (<i>Chronic arthritis</i>)	1	(1 0)
Gikt í akslaliði (<i>arthritis in the shoulder-joint</i>)	1	(1 0)
Gikt í albogaliði (<i>arthritis in the elbow-joint</i>)	6	(5 1)
Gikt í handliði (<i>arthritis in the wrist-joint</i>)	1	(0 1)
Gikt í fingurliði (<i>arthritis in the joints of the fingers</i>)	7	(3 4)
Heberden's runnar (<i>Heberden's nodes</i>)	3	(1 2)
Gikt í mjadnarliði (<i>arthritis in the hip-joint</i>)	3	(1 2)
Gikt í knæliði (<i>arthritis in the knee-joint</i>)	23	(14 9)
Gikt í fótliði (økklaliði) (<i>arthritis in the ankle-joint</i>)	2	(1 1)
Gikt í tóm (<i>arthritis in the joints of the toes</i>)	1	(0 1)
Gikt í geislum (<i>arthritis in the intervertebral joints</i>)	7	(4 3)

64

verður tikin fyri 2 sjúkur: Febr. rheum. og arthrosis gen. Hjá manni, føddur í 1882, sum hevði giktfeður í 1938, kom, eftir góðan bata í fyrstuni, steðgur í framburðin, og síðan kom og mentist ein ógviliga álvarsom polyarthrititis chron. rheum. Í 1950 vóru allir liðir í kroppinum fongdir við sjúkuni undantiknir geislaliðirnir, fleiri fingrar vóru ferdir úr lið. At hesi bæði hava havt tvær sjúkur hvørt, er eyðsæð, tó at seinna sjúkan hjá báðum hevði uppruna sín í teirri fyrri. — Hendir tað, at onkur, ið havt hevur giktfeður, er vorðin frískur aftur, men fleiri ár seinni fær liðagikt, við heilt øðrum uppruna, í ein ella fleiri liðir, er sjálvandi eisini talan um 2 sjúkur.

2 av teim 4 konufólkunum, sum høvdu havt giktfeður, vóru flutt til M. at búgva úr bygð uttan fyri Eiðis lækna-

dømi. Tær høvdu havt gikt, áðrenn tær fluttu, og vóru tí ikki, so sum hini sjey, sjúkurannsakaðar og viðgjørðar av høvundinum at hesi grein, meðan tær høvdu sjúkuna. Men sjúkuavgerðin er ivaleyst bein. Eingin av hesum 9 fekk hjartabrek.

Í tíðarskeiðinum 1920—1950 vóru, umframt oman fyri nevndu níggju, 2 konufólk í M., føddar ávikavist í 1880 og 1890, sum høvdu havt giktfeður, og báðar fleiri ferðir. Bæði hin eldra og hin yngra doyðu av hjartabreki, áðrenn rannsóknin í februar—mars 1950 fór fram: tær eru tí ikki við í tølunum í talvu III.

Gikt í tveimum stórum, makaðum liðum verður tikin sum ein sjúka, uttan mun til at sjúkan kom samstundis í báðar liðirnar ella ikki. Men, hevur mannfólk ella konufólk til dømis havt gikt í øðrum ella báðum albogaliðum og afturat í øðrum ella báðum mjadnarliðum, verður hetta tikið sum 2 sjúkur.

Á talvu III síggja vit eisini, at 7 (3 ♂ 4 ♀) høvdu havt liðagikt í fingrunum. Hetta er at skilja so, at tað vóru 7, sum høvdu, ella onkuntíð høvdu havt gikt í einum ella fleiri fingraliðum á aðrari hondini ella báðum — febris rheumatica og polyart. chron. rheum. og Heberdens runnar undantiknir. 2 tær fyrstu her nevndu sjúkurnar eru longu umrøddar, og tann síðsta er, sum talvan vísir, eitt nummar sær. Um broytingar eru í fingraliðunum saman við Heberdens runnum, verður tað eisini tikið sum 2 sjúkur. Eingin av teimum 7 hevði havt giktfeður. Eitt konufólk, fødd í 1877, hevði í 1933 gikt í innasta liði á longutong á høgri hond og ógviligan trota har. Hon varð heilt frísk aftur av sjúkuni. Eitt annað konufólk, fødd í 1900, hevði gikt í fingraliðunum undan kulda, men ongantíð trota. Hini 5 høvdu í 1950 trota á einum ella fleiri fingraliðum.

Seks (5 ♂ og 1 ♀) høvdu ella høvdu havt gikt í albogaliðunum. Ein teirra, maður sum var føddur í 1882, var longu í 1921 yvirtikin av gikt í høgri albogaliði. Í 1930 vísti röntgenrannsókn: «Arthritis deformans»-líkar gerðir í

høgra albogaliði» og í 1933: «Ómetaligir beinrunnar og fløur kring um báðar albogaliðir, serstakliga vinstra.» Í 1950 var eisini arthrosis coxæ dxt. et arthritus metacarpophalangea III man. dxt. et III og V man. sin. Hann fekk ógviliga illa rørt albogaliðirnar og bert við sterkari pínu. Fekk ikki vaskað sær um andlitið, uttan at hann boygdi høvðið framyvir. Hesin maðurin hevði so 3 liðasjúkur.

Eitt konufólk, fødd í 1875, hevði havt arthrosis coxæ dxt. síðan 1911. Við rannsóknina í 1950 hevði hon harafturat arthrosis gen. sin. et dxt. og arthrosis coxæ sin. Liðirnir eru raðnevndir eftir útbreiðslu sjúkunnar. Noyddist í 1950 at styðja seg fram við brósti, stólum ella borði, skuldi hon ganga. Í 1950 búðu 2 fólk afturat í M. við arthrosis coxæ. Annað, eitt mannfólk føddur í 1882, er umrøddur omanfyri undir gikt í akslaliðunum. Hitt, eitt konufólk fødd í 1881, hevði umframt arthrosis coxæ sin. eisini gikt í høgra knæ og í tónum á høgra fót.

Í 1950 vóru 14 mannfólk og 9 konufólk, ið høvdu ella høvdu havt gikt í knæliðunum. 4 mannfólk og 1 konufólk vóru vorðin frísk aftur av sjúkuni. So nú vóru 10 mannfólk og 8 konufólk, sum rannsóknardagin høvdu gikt í hesum liðum. Bert ein teirra, maður ið var føddur í 1893, hevði havt giktsjúkuna í stutta tíð, hon tók seg upp júst í rannsóknartíðini. Hini 17 høvdu havt knægiktina leingi, summi í mong ár, men ymist í hvønn mun.

2 menn vóru í M., sum høvdu fingið løst og harav fingið arthrosis gen. Hin eldri, føddur í 1878, fekk í 1935 læsio menisci med. gen. sin., og so komu fram miklar broytingar í liðin. Knæið var í 1950 nærum heilt stívt, so hann noyddist at ganga við stavi. Hann hevði longu í 1935 periarthrosis humeroscapularis dxt., runnið av einum svulli undir hondini í 1934. Umframt hevði hann bæði í 1950 og fyrr gikt fleiri staðir í bleytholdinum. Hin maðurin, f. 1890, fekk løst í vinstra knæ í 1941. Vatn var tá á liðinum og seinni fínligir brestir. Við rannsóknina í 1950 var knæið at vísa seg frískt, men pínan í tí helt á, tá ið hann gekk

undan brekku, eitt tekin uppá, at liðurin enn ikki var heilt sum hann átti at vera.

Tólv av teimum 23 høvdu, ella høvdu havt gikt í báðum knøum, fimm bert í høgra og seks í vinstra. Hjá teim flestu var pínan bert, tá ið knæið varð liðað. Ein eldri maður segði tó, at hann viðhvørt hevði pínu eisini tá ið hann var í frið. Nøkur av teim 23 høvdu gikt eisini í øðrum liðum ella í bleytholdinum.

Við rannsóknina í 1950 av teim 18, sum tá høvdu gikt í knæliðunum, var hjá einum konufólki, f. 1881, annað knæið heilt leyst í liðinum. Trý av teim 18 høvdu hylkis- trota og nógv tarn í rørslum — eitt teirra er tann fyrr um- røddi maðurin, føddur 1878. Hjá tí fimta kendist ein ógvi- ligur kippur við hvørja einastu rørslu, og tað pínði ógvi- liga illa. Ein genta, 34 ára gomul, hevði og hevði leingi havt osteochondritis dissecans, ið gjørdi vart við seg við pínu í báðum knæliðum, tá ið hon gekk, og við ljóði av finligum brestum, hvørja ferð hon liðaði knøini. 38 ára gamal maður hevði somu sjúkueryðkenndi; tey komu frá synovitis gen. utriusque. Hann gramdi seg nógv um at hann fekk so ilt, tá ið hann gekk undan brekku og segði — tá gjørdi hann kanska nakað nógv av — «eg fái bara als ikki gingið undanbrekku.» Enn vóru fyra, sum gramdu seg um tað sama. Hjá teimum var lítið og einki sjúkligt at finna við rannsóknina. Sama var við sjei afturat, sum øll høvdu pínu — meiri og minni — tá ið tey gingu; eitt einstakt av hesum gramdi seg har afturat um pínu í tí hann fór til gongu, og eitt av teimum gramdi seg um, at sjúkan versnaði undan høgætt. Ein maður við sjúkueryðkennum, sum av- gjørt bendu á gikt í knæliðum, varð røntgenavmyndaður; men hvørki við hesari, ella við aðrari sjúkurannsókn kundi verða víst á nakað sjúkligt. Sjúkuavgerðina var tó eingin ivi um, og vælkent er, at vit ofta hava fyri okkum liða- gikt, og kunnu tó ikki vísa á nakað sjúkligt, um vit so kanna sjúklingin bæði væl og virðiliga. *Schledermann*⁽³⁾ skjýtur upp at nýta navnið slitgikt um athrosis í knælið- unum, og hetta orð hóskar væl um flestu tilburðirnar her.

Sjey íbúgvar í M. (4 ♂ 3 ♀) høvdu gikt í geislaliðunum. Eitt av mannfólkunum, føddur í 1883, hevði verið ringur í rygginum, og hevði havt pínu í honum síðan 1910–12. Í 1919 lá hann fyrstu ferð á sjúkrahúsi fyri hesa sjúku. Við rannsóknina í 1926 var allur ryggurin úr rassi í svíra púra stívur. Nógv vísti á, at sjúkan var spondylitis anchylopoetica, men útsjónd hansara og limaburður, og so arbeiðsførur hann var heilt til 1950, bendir heldur á spondylitis deformans. — Annað av hesum sjey, mannfólk føddur í 1874, varð longu í 1914 lagdur inn á sjúkrahús, tí ryggurin var stívligur og maðurin hevði pínu í honum. Í 1920 kendust og hoyrdust hørð ríkján og sterkar kipingar á markinum ímillum rygginn og lendarnar, tá ið geislarnir vórðu liðaðir. Pars dorsalis columnæ varð skjótt púra stív og við einari týðiligari fláari kúlu. Triðja mannfólkið, føddur í 1880, hevði havt spondylitis deformans í mong ár, 3 geislar á markinum millum rygg og lendar gjørdur lítla kúlu. Hevði annars sum árinum høvdu gingið, gikt í fleiri støðum: Epichondylus med. humeri dxt., artic. metacarpophalangea II man. dxt. og gikt í bleytholdinum fleiri ferðir. — Eitt av teim 3 konufólkunum var ung enn; hon varð fødd í 1913 og hevði havt pínu í rygginum og varð tarnað í at liða rygginn —, ið hvussu er til síðurnar, hetta ið hvussu er síðan 1928. Röntgenrannsókn vísti, sum hon sjálv segði, ferð eftir ferð «mangar samanrenningar». Umframt hesa ringu sjúku hevði hon havt, og hevði framvegis, gikt í bleytholdinum «næstan allar staðir». Fleiri ferðir hevði hon havt giktfepur — fyrstu ferð í 1936, t. e. aftan á at ryggurin var vordin sjúkur. Húskið flutti til M. stutt fyri 1950 úr bygð uttan fyri Eiðis læknadømi; hon er nevnd omanfyri undir giktfepur. — Trý tey síðstu í hesi deild vóru móðir, fødd 1879, og sonur, føddur 1902, og so gamalt konufólk, fødd 1869. Tey høvdu øll spondylitis deformans columnæ.

2. Bleytholdsgikt.

Tað er ikki lætt at greiða giktsøguna hjá hvørjum einstøkum og fáa eina skiliga mynd av giktini, hvussu ring hon var, hvussu ofta hon kom, og hvussu leingi hon vardi, í tíðarskeiðinum undan rannsóknini í 1950. Viðvíkjandi liðagiktini var tó í nakran mun til at vinna á trupulleikum, men viðvíkjandi bleytholdsgiktini var tað tíverri ómøguligt. Tað eru tíverri ikki vegir til at fáa upplýst, hvat bleytholdsgiktin hevur havt at týða fyri tann einstaka viðvíkjandi pínu, mistum arbeiðsdøgum o. s. fr. Og til tess eru fleiri grundir. Í fyrsta lagi kemur bleytholdsgiktin ikki fyri einsumøll; ikki sjáldan er hon til staðar á somu tíð sum liðagiktin og uttan samband við hana, men er í vøddum langt burtur frá liðinum ella liðunum. Í øðrum lagi hevur hin einstaki ofta havt bleytholdsgikt í fleiri likamspørtum, kann henda í fleiri støðum í senn. Her, viðvíkjandi bleytholdsgiktini, er alt meira fløkt og á somu tíð meira hvørvið. Tann, ið havt hevur bleytholdsgikt, minnst ikki nágreiniliga, hvat hann eitt langt lív hevur havt av «vøddagikt» — nei, minni enn so. Summi søgdu: «Ofra lendaþínu,» «ferð eftir ferð gikt í økslum og ørmum oman fyri alboga» o. s. fr., men hvussu ofta, ella hvussu leingi sjúkan vardi hvørja ferðina, var longu langt síðan gloymt.

Øðrvísi er við liðagikt. Hon varir longur, ofta alt lívið, og enntá tey, ið frísk eru aftur, minnst hana ólíka betur enn hina. Har afturat hava tey allarflestu leitað til lækna fyri hesa sjúku, og læknin hevur upptekningar at halda seg til. Men ætla vit at fáa nakað at vita um tey ymisku sløg av bleytholdsgikt, verða vit noydd at halda okkum til tey fólk, ið høvdu gikt, júst tá ið rannsóknin í 1950 fór fram. Á talvu IV síggja vit, hvussu nógvir íbúgvar í M. yvir 15 ár í februar—marts 1950 høvdu bleytholdsgikt og bert hetta slagið av gikt, og talið á teimum sum høvdu bæði bleytholds- og liðagikt.

Talva IV.

Fevnir yvir teir íbúgvannar í M. yvir 15 ár sum í februar–mars 1950 høvdu bleytholdsgikt. (*The table covers the inhabitants above the age of 15, who in february–march 1950 were suffering from non-articular rheumatic disorders*).

Bleytholdsgikt (<i>non-articular rheumatic disorders</i>)	28	} 47 (♂ 28 og ♀ 19)
Bæði bleytholds- og liðagikt.....	19	

(*Articular and non-articular rheumatic disorders*)

Vit síggja á talvu IV, at 19 vóru, sum bæði høvdu bleytholds- og liðagikt. Tann seinna av hesum báðum sjúkunum verður ikki tikin við í tí, sum her kemur. Sum fyrr nevnt vóru ikki fá, ið høvdu bleytholdsgikt á meira enn einum stað. Hvussu ofta tey ymisku sløginu av gikt í bleytholdinum komu fyr í rannsóknini februar–mars 1950 síggja vit á talvu V. Her eru tilsamans 65 sjúkuavgerðir hjá 47 fólkom.

Talva V.

Bleytholdsgikt hjá 47 íbúgvum í M. yvir 15 ár í februar–mars 1950. (*Non articular rheumatic disorders in 47 inhabitants above the age of 15 in february–march 1950*).

	♂	♀
Akslar og armar omanfyri alboga (<i>shoulders and arms</i>).....	22	(13 9)
Lendar (<i>loins</i>)	19	(10 9)
Armar framman alboga og hendur (<i>forearms and hands</i>) ...	7	(1 6)
Bein og føtur (<i>legs and feet</i>)	6	(3 3)
Nakki (<i>the nape of the neck</i>)	4	(2 2)
Lendar og rassur (<i>loins and buttocks</i>).....	3	(0 3)
Ryggur (<i>the back</i>).....	2	(2 0)
Hálsur (<i>the neck</i>)	1	(1 0)
Meralgia paraesthetica	1	(1 0)
Ischias	0	
	65	

Her verður, sum viðvíkjandi liðagiktini, gikt í makaðum líkamspørtum tikin fyr í eina sjúku.

Gikt í økslum, ørmum oman fyr í alboga og lendum var hitt vanligasta slagið av bleytholdsgikt, og tað slagið sum

fullt og heilt setur dám á myndina. Giktin í økslum, ørmum oman fyri alboga var ikki oftari høgrumegin enn vinstru, men sum oftast var hon báðu megin. Av teim 22 sjúkuavgerðum vóru 13 mannfólkum og 9 konufólkum. — Lumbago var vanliga um allar lendarnar, men ikki var tað heilt sjáldan, at giktin helt til bert øðrumegin. Ofta gramdu tey seg um, at pínan var mest, tá ið tey stóðu framyvir boygd og arbeiddu. Ein einstakur kundi illa reisa seg um morgunin. Til samans vóru 19 við lendagikt: 10 mannfólk og 9 konufólk. Tað liggur á tunguni at spyrja, um ikki hjá teim mongu við lendagikt mundi fjala seg eitt ella fleiri við discussmeini (degeneratio ella prolapsus). Einki bendir á tað, men heilt vist er tað sjálvandi ikki. Tó er vert at taka fram, at eingin tilburður var við ischias — ímillum tey 47 við bleytholdsgikt. — Eitt teirra, ið gramdi seg um gikt í arminum frammanfyri alboga og í hondini — eitt konufólk — fekk ikki sovnað um kvøldið, tá ið hon hevði bundið leingi um dagin. Fleiri av teimum, ið píndust av bleytholdsgikt, søgdu, at pínan var ringast, tá tey skuldu koma á gongd, og eini tvey nevndu at veðrið ávirkaði giktina; hon versnaði undan toru ella kulda, ella meðan hetta veðrið var.

3. Hugleiðingar.

Víst er á talvu II, at 77 % av íbúgvunum í M. yvir 15 ár í 1950 høvdu, ella høvdu havt gikt, og at 45 % høvdu gikt rannsóknardagin. Siga hesi tøluni nú, at giktin var meira ella minni viðgongd í M. enn tað vit vita um gikt í øðrum londum? Bera vit hesi tøl saman við upplýsingar í donsku rannsóknini í desember 1946, sum fevndi yvir alt landið⁽⁴⁾, finna vit: 40 % av íbúgvum Danmarkar yvir 18 ár høvdu, ella høvdu havt gikt, og 22 % høvdu gikt, júst tá ið rannsóknin fór fram.

Gikt er vanliga viðgongdari um veturin enn um summarið. Samanburður er tí loyvdur bert ímillum rannsóknir,

ið framdar eru á somu ársins tíð. Danska rannsóknin fór fram í desembur og tann í M. fyrst og fremst í februar, t. e. báðar á hávetri. So árstíðin ger her valla nakran mun. Í Danmørk vóru fólk bert yvir 18 ár spurð, men í M. vóru øll yvir 15 ár við í rannsóknini. Sum fyrr er tikið fram og víst á talvu I, vóru 10 ung, ímillum 15 og 19 ár, við í rannsóknini. Átta teirra (7 ♂ og 1 ♀) vóru á 15–17 ára aldri, og tvey vóru 19 ára gomul. Sum fyrr er nevnt var bert eitt ímillum tey tíggju, sum hevði havt gikt, tað var ein av teim 19 ára gomlu, men hann var leysur við gikt í 1950. Tilsamans vóru 120 yvir 18 ár. Eitt yvirilit yvir giktina hjá fólkinum yvir hendan aldur síggja vit á talvu VI.

Talva VI.

Gikt hjá 120 íbúgvum í M., sum í februar–mars 1950 vóru yvir 18 ár.
(*Rheumatic complaints among 120 inhabitants above the age of 18 in the Faroese village*).

	♂	♀	
I. Ongantíð havt gikt.....	21	(10 11)	= 18%
(<i>Never had rheumatic complaints</i>)			
II. Høvdu, ella høvdu havt gikt.....	99	(51 48)	= 83%
(<i>Had or had had rheumatic complaints</i>)			
III. Høvdu gikt rannsóknardagin.....	56	(33 23)	= 47%
(<i>Were suffering from rheumatic complaints at the time of the enquiry</i>)			

Bera vit saman tøluni í talvu VI við samsvarandi tøl í Danmørk, síggja vit, at tøluni í M. fyri útbreiðslu giktarinnar vóru eitt lítið sindur meira enn dupult so stór, sum tilsvareandi dansku tøluni: 83 og 47 ímóti 40 og 22. Kann hetta bera til? Vit mega ikki gloyma, at danska rannsóknin fevndi yvir 2648 fólk yvir 18 ár, men rannsóknin í Føroyum fekst bert við 120 á sama aldri. Í rannsókn, sum fevnir yvir so fá, kann vera skjótt til, at tilviljin ger um seg í avgjórðan mun, so at úrslitið sigur okkum, hvussu ofta giktin kemur fyri í M. og ongar aðrar staðir. Áðrenn farið varð undir arbeiðið, helt hann, ið arbeiðið gjørdi, at M. var ein miðalbygð viðvíkjandi gikt. Men hann kann hava mistikið seg!

Danska arbeiðið, sum her verður borið saman við, er gjørt av «Dansk Gallupsinstituts sædvanlig benyttede, træsnede stab af interviewere,» og rannsóknin fevndi yvir alla Danmørk: Kevpmannahavn, hinar býirnar, og bygdirnar — tilsamans sum nevnt 2648 fólk yvir 18 ár. Arbeiðið í M. varð gjørt av læknanum har, og hann hevði 30 ára upptekningar um alskyns sjúkur — har uppi í ikki lítið um gikt — til grundarlag. Hann spurdi ikki bert, men kannaði eisini, og ferð eftir ferð kundi hann rætta svørini, hann fekk. Hann má tí hava fingið nógvar tilburðir við, sum spurnarmaður frá «Gallupsinstituttet» onga vitan kundi fáa um. Tey donsku tøluni frá desember 1946 svara væl til tey, sum fram komu við eini aðrari danskari rannsókn í juni sama ár og við úrslit, sum fingin vórðu í býinum Leigh, Lancashire, Onglandi⁽⁵⁾, og á frísisku oyggjunum við Hálaland⁽⁶⁾.

Um nú so er, at tøluni frá M. eru ov stór ella ov smá til at geva eina mynd av útbreiðslu giktarrinnar í Føroyum, bendir rannsóknin avgjört á, at giktsjúkurnar eru ógviliga vanligar her og eisini á, at tær koma í øllum skapi, og ofta ógviliga ringar. Eingin giktsjúka er í M., sum ikki eisini er kend í hinum bygdunum í Eiðis læknadømi, undantikin gentan við osteochondritis dissecans. Giktin í M. hevur verið samfelaginum dýr. Vert er at minna á, at vanligasta eftirsjúka við giktfepur, hjartamein, hevur kravt 2 mannalív í tíðarskeiðinum 1920—1950, og at hesi bæði eru deyð eftir nógva ára sjúku og óarbeiðsføri. Ikki fá hava verið lögð inn á sjúkrahús — summi fleiri ferðir —, og útreiðslurnar í heiminum til heilivág hava ikki verið smáar. Tíverri er ógjørligt at gera upp alla líðingina, ella at rokna út talið á mistum arbeiðsdøgum.

Vit mega á ongan hátt av hesum stóru tølum og teim mongu ringu tilburðum halda, at íbúgvarnir í M. eru nívdur av giktini. Alt annað! Hetta er eitt sera lívssterkt og virkið fólk. Her ræður orðatakið: «Góður vilji dregur tungt lass.» Í seinnu árum eru komin nýggj og virðismikil meðal til

at lekja giktisjúkur við, og í Føroyum er í gerð lítil giktisdeild í sambandi við landssjúkrahúsið í Tórshavn. Vit hava tí orsök til at halda, at framtíðin man fara at vera ikki lítið ljósari enn tíðin ið farin er.

SUMMARY

The Faroes lie in the North Atlantic. Tórshavn, the capital and virtually the geographic centre of the islands, has an annual mean rainfall of 1461 mm and 970 hours of sunshine yearly. The mean temperature in January is 3.3° C. and in July 10.8° C.

The study covers the inhabitants above the age of 15 in a village in the medical district of Eiði and was carried out in February 1950 by the local doctor who has served in the district for 30 years. Rheumatism will be hardly more prevalent here than in other parts of the Faroes. The results were collected on printed forms. Three main questions were put to those examined: 1. Have you ever had rheumatic complaints? If so: 2. Have you had rheumatic complaints previously? 3. Have you rheumatic complaints at present? The complaint was then classified as either articular rheumatism with 9 subdivisions or non-articular rheumatic disorders with 7 subdivisions. The questions were followed by a medical examination.

There were all told 205 inhabitants in the village in February 1950, of whom 140 were over 15. Of these 12 were absent from home, the remaining 128 (68 males, 60 females) were involved in the investigation. 29 persons (23% of the total) had never had rheumatic complaints, while 99 (77%) either had or had had these complaints and 57 (45%) were actually suffering from rheumatic disorders at the time of the enquiry. 26 of the 99 had or had had articular rheumatic diseases, 19 articular rheumatic diseases as well as non-articular rheumatism, 54 non-articular rheumatism only. The knee joint was by far commoner as the seat of the trouble than were the other joints, while in the case of non-articular rheumatism the shoulders and loins were the most affected parts.

The number of cases found in this investigation in the Faroes is nearly twice as large as that found in similar though much more widespread investigations held in England, Holland, and Denmark. Naturally one must take into some account the smallness of the area covered and also the fact that the investigator himself possessed an intimate knowledge of the persons in the village concerned, a knowledge based on the experience of very many years service there.

BÓKMENTIR

1. Danmarks Statistik. Statistiske Medd. 4. Række 56. Bind 4. Hæfte Kbhn. 1918.
2. Meteorologisk Årbog. 1. Del. Danmark undtagen Grønland. Kbhn. 1950.
3. *Schledermann, Holger*: Knæledsarthroser. Ugeskr. f. L. 117. årg. s. 51–54, 1955.
4. *Kalbak, K.* & Dansk Gallup Institut: Landsundersøgelse vedr. Forekomsten af Gigtssygdomme i Danmark. Kbhn. 1947.
5. *Kellgren, J. H., J. S. Lawrence, Jean Aitkin-Swan*: Rheumatic complaints in an urban population. Annales of Rheumatic Diseases. Vol. 12, Nr. 1, London 1953.
6. *Blécourt, J. J. de, A. H. M. Basart*: Investigation as to the prevalence of rheumatic diseases and to their dependence upon the degree of dampness in dwellings. — Report Nr. 20 of the Research Institute for Public Health Engineering. T. N. O. Dec. 1953.